

Antal István

1996

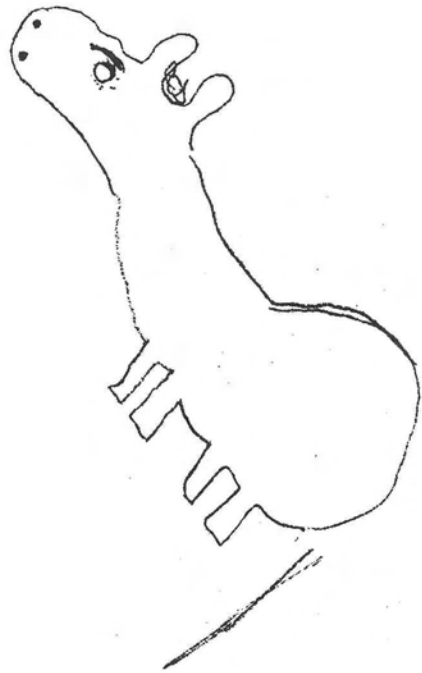
Az 1996-os év, mint minden év, végéhez érve, az ember automatikusan értékelni kezd. Számba veszi élményeit; mi történt körülötte egy év alatt. Ha vulgáris lennék és politikus alkat, azt írhatnám, hogy a hazudozások és a társadalmi tolerancia totális elvesztésének esztendeje volt 1996. Hál' Istennek, nem érdekel a politika, és soha nem tápláltam reményeket különböző pártjaink és kormányaink tevékenysége s főképp: szavahihetősége iránt. Mondhatni, esztétikai alapon szeretem szemlélni a világot és annak dolgait.

Rajtavesztettem. Az elmúlófélben lévő év épp ebben a tekintetben osztotta a legkeményebb pofonokat élők és holtak méltóságának. 1996 ugyanis úgy vonul majd be a történelembe, mint az elbaszott emlékművek születésének éve. Százévek multán élő, remegő csápú utódmutánsaink nem Tocsik Márta vagy Suchmann Tamás nevét emlegetik újra meg újra a vadul hulló meteoritesőben, hanem *Ortutay Tamás*-ét, *Varga Tamás*-ét etc.

Tudom, a privatizációs miniszter is József Attila nevét emlegette – konkrét oldalszámra hivatkozva! –, amikor beadta lemondását, és ez kétségkívül viszolyogtatóbb volt, mint amikor szocialista párttagkönyvét tette az asztalra a belső státuszszosztzkodás végkifejlete felett sajnálkozva, dehát ez csak amolyan politikai vagy páltpolitikai magánügy volt. Különben is, mint láthattuk, a szó, ha avatatlan ajkakra került – még József Attila szava is –, elszáll, a párttagkönyv megmarad. A *Karnevál* című regény szerzője nem véletlenül nevezte művében jó állampolgárnak a – kutyát.

Ebben az évben azonban szakemberekből álló zsűri vagy kuratóriumok által jóváhagyott kulturális termékkel megalázták József Attilát, Nagy Imrét és Bódy Gábort még haló poraikban is.

Az, hogy a nemzet vagy a nemzet „jobbik fele” végre emléket állíthasson a vagonnak – mely egy azok közül, amelyek elmetszették a költő amúgy sem túlságosan örömteli életét – már régen váratott magára. Ennek felismeréséhez nem kellett rosszindulat egyik számba

jöhető szemléleti platform képviselőinek oldaláról sem, hanem ez a reakció logikusan következik népünk és avatott beavatónak vizuális kultúrájából. Továbbá a környezetünkben tapasztalható természetes idegenkedésből minden iránt, ami nem normális, sérült, beteg(es). Legalábbis, ez az általános terjesztett imágó. Az azonban kapitális félreértés és képzavar, még a képi kultúrának ezen a provinciális, alsó-mucsai szintjén is, hogy a halhatatlanságba örökített vagon József Attila verssorait hordja – mozduatlanul. Szegény Kassák Lajos jut eszembe, aki máig „kilóg” mind a költészet (mind a képzőművészet) hivatalosan respektáltjainak armadáijából, és akit csak a világkultúra tekintélyeinek elismerése parancsolt a megtúrtek kategóriájába a „három T” konkrét halála és szellemi feltámadása után is. Szóval, ő róla szól a fáma, hogy milyen szeretettel, figyelemmel és önmaga által megszerzett szakértelemmel keresgélt, és rakosgatott a régi típusú nyomdai betűk között, hogy egy-egy képerverse, sőt, úgynevezett képarchitektúrája megszületessen. Persze, akkor volt anyag. Vagy inkább volt az anyaghoz szemlélet, hiszen a szárszói emlékmű annyi anyagot tartalmaz, hogy több MÉH-telep éves tervét biztosítani lehetne belőle. Lehet akár a képzőművészeti, akár a költészeti, akár mindkét kultúrám hiányos, sőt, lehetek érzéketlen, tapló, barom, és mindezen esetekben az alkotó(k) jóindulatú bocsánatát kérem, de képtelen vagyok feldolgozni a verssorokat a va-

gonon. Ha a halhatatlanságról szólnak, a vagon nem értem. Ha a halálról, akkor teher a vers? Agyonnyomta József urat, mint a bekapkodott szilvásgombóc egy adótisztviselőt? Vagy a sárgabarack és a friss sör azt a János herceget, aki Robin Locksleyt is túlélte? Egy profi szobrász és a tudós zsűrorok még együtt sem tudnák, hogy a vaskosan mért fogalom és a lenge szenzualitás ennyire nyers koitusza közben sohasem válhat a vastest igévé? Csak én sírjak a kerekeknél, az adó-fizető?

Ennyi József Attiláról, Isten áldja az emlékét. Nagy Imre sem úszta meg szárazon. Nemcsak azért nem, mert „ott lenn” a mélyben libaúsztatót is kapott, és mint a metrótól a Toldi Mozi felé sétálva oly gyakran figyelem, a politikus environmentje a környék kutyáinak jobban elnyerte a tetszését, mint nekem.

Hadd szakítsam meg a dühöngést egy percre. Évekkel ezelőtt *Ember Judit*, a legnagyobb magyar dokumentumfilm-rendező mesélte, hogy látta Mészáros Márta *Naplójának* első változatát, amelyben Rajk László újratemetéséről szerepelt egy snitt, s ahol Nagy Imre kedves, megható tanácsalansággal keres magányosan valamit a tömegben. Talán – gondolom hozzá én – azt az esernyőt, amellyel, Thomas Mann szerint, a fasizmus ellen is lehet harcolni. Szóval, ez az ártatlan snitt a filmből – „felső” érzékenységeket sértve – kikerült. Bennem, ahogy Ember Judit elmesélte – ma is él.

A Vértanuk terén – az egykori Ságvári Endre téren – minden magyar filmvígjáték hepiendesküvőinek színterén – most Liszt Ferenc, Bartók Béla and Co. jól ismert kettő-mínusz-három vagy három-mínusz-kettő dimenziós, távoli (?) mutánstestvére szemez nehéz cvikkerében a járókelőkkel, mint egy otthonról megszökött, bolond angol lord, aki azon járhatja az eszét, hogy vajon tényleg olyan jó-e még az FM nyilvános közértje, mint a régi szép, diszkrimináns időkben. És egyáltalán: létezik-e még? Vagy mint Tscholl papa, áll egy vidéki színház előadásának papírmasé díszlethídján, és az, hogy itt, ezen a helyszínen, galád módon, embereket mészároltak le, éppen úgy nem izgatja, mint ahogy az sem, hogy már a másik tér felől közelíthető meg a házasságkötőterem. Megint nem a művész(ek) és ítések munkájának színvonala hoz ki csak a sodromból, végül is ízlések és pofonok..., hanem a vizuális kultúrának és térkultúrának az elképesztő hiánya. Hogy jelentéktelenséggel jelenlévő galambcsősztt csináltak annak a forradalomnak és szabadságharcnak a mártír miniszterelnökéből,

amely esemény megtörténtéből vezeti le történelmi fogfolytonosságát annak a rendszernek az apraja és nagyja, melyben a különböző színű kormányok uralkodásától fulladozva élünk. Mint ahogy ma már nem jelenik meg Magyarországon sajtótermét helyesírási hibák tömekege nélkül, és a magyar helyesírás szabályai lassanként a kisgyerekek szemében a valós gyakorlattól elrugaszkodott, öncélú törvényekké válnak, merthogy nem vettük meg a svédektől a szükséges szoftvereket; hasonlóképpen lehetetlen elmagyarázni nekik, hogy a Varga Tamás emlékművén szereplő személytelen niemand egy többszörösen sorsot váltott ember, aki, miközben „szemlélte a világot, tényleg értük halt meg.

Az eddigiekhez képest a Bódy Gábor emlékét ért sértés – bagatell. Kisebb a jelentősége is, hiszen a Bódy fiatalkori éveinek helyszínéül szolgáló, Ráday utcai házón elhelyezett, domborműről – nem emlékműről – van szó. A szemléleti tévedésnek mélységei és magasságai nem lehetnek annyira beláthatatlanok, mint a fenti esetekben. És természetesen nem akarok a (z emlékművet készítő) művész témaválasztási szabadságán sem élcelődni. Azonban az mindenesetre elgondolkodtat, hogy egy ily rövid idő alatt ennyire alapvető szemléleti változásokat eredményező, sokszínű művet létrehoz, a film-, a filmköltészeti- és általános költészeti nyelv kimunkálásában alapvető jelentőségű alkotó pályájából a dombormű elkészítőjének a Bódy első játékfilmjében szerepeltetett célkereszt maradt meg, mint az összességet koncentrááló tényező. Nem tudom dicsérni, de végtére is ez a demokrácia: mindenki tévedésének a joga. De – legalább – amit csinált, nem annyira szembetűnő, mint a másik két „alkotás”.

